

Visszasírás

A parasztság halálközeli élményei

ÖSSZEFOGLALÁS

Ósi tapasztalat nyomán alakult ki parasztságunk körében a tilalom, hogy a halott mellett nem szabad sírni. A tilalom ellenére gyakran előfordul, hogy a halottat visszasírják, s ilyenkor a halott magához térve rövidebb-hosszabb történetben számol be másvilági élményeiről. A közleményben 1970 és 1990 közötti gyűjtéseimből ötven, szó szerinti pontossággal lejegyzett történet olvasható, melyekből ugyanaz az élménysor rajzolódik ki, mint R. A. Moody vagy K. Ring klinikai halálból visszahozott betegeinél: 1. a már korábban meghalt rokonok megjelennek, 2. csend, béke, nyugalom, 3. a lélek elhagyja a testet, 4. a másvilágon virágos mezőn jár, 5. fényt lát, 6. Jézussal vagy Szent Péterrel találkozik, 7. alagúton, völgyön, folyosón kellene átmennie, 8. leperreg előtte az élete, 9. falhoz, kapuhoz, kerítéshez ér, de nem engedik be, 10. visszasírják vagy visszaküldik. Az elbeszélések másvilág-képe ugyanakkor a magyar néphit regékben és hiedelmekben megelevenedő másvilág-képével is megegyezik, ami igazolja, hogy a népi hitvilág nemcsak szájról szájra adva él, hanem a mindennapos tapasztalatok is alakítják.

ABSTRACT

The prohibition among the peasantry that crying beside the deceased is forbidden developed from ancient experience. In spite of this prohibition it often happens that the deceased is wept for and in such a case recovering the dead gives an account of his experiences at the beyond. In the publication there is fifty literally written down stories from my collection between 1970 and 1990 which gives the same series of experiences as the patients of R. A. Moody or K. Ring taken back from clinical death: 1. dead relatives appear, 2. silence, peace, calmness, 3. soul leaves the body, 4. he walks on a flowery field at the beyond, 5. he sees the light, 6. he meets Jesus or St. Peter, 7. he should cross a tunnel, valley, corridor, 8. his life runs down in front of his eyes, 9. he arrives at a wall, gate, fence, but he isn't admitted to go in, 10. he is wept for or sent back. On the other hand the idea of the beyond in the stories accords with the idea of the beyond living in the tales and suppositions of Hungarian popular belief, which proves that popular belief doesn't only pass from one generation to another but it's also formed by everyday experiences.

A másvilág - a másik világ, az érzékszerveinkkel érzékelhetően túli világ- ahová csak az álmokban, s a halálból visszasírtak elbeszélései nyomán tudunk bepillantani, mindig

foglalkoztatta az embereket. Van-e élet a halál után? A lélek tovább él-e? S milyen az a másik világ, amit a vallások ígérnek? Országszerte számos változatban jegyezték le néprajzosaink azt a regét, amelyben két legény fogadalmat tesz, hogy amelyik előbb meghal, az visszajön, s elmondja a másinak, hogy milyen a másvilág. S a mesékben is /pl. A mőndőlecskék címőben/ győnyőřő leírásokat kapunk a másvilágról /Krizsa, 1863. 451/, s ezek a regei-mesei leírások részleteiben is megegyeznek a halálból visszasírtak beszámolóival.

A "visszasírás" /vagy "főlsírás"/ a magyar parasztság közt mindenőtt ismert: a halott mellett nem szabad sírni, mert "az neki nehézség, s abból a búcsúból, akibe el van indulva, le fog maradni", mert vizes lesz a ruhája, s mert "megtért az útjáról".

Amikor a halálból visszasírtak elbeszélései nyomán a másvilágról beszélünk, nem feledkezhetőnk meg arról, hogy népőnk ezer éve a keresztény hitre tért, érzés- és gondolatvilágát, szorongásait és kítárulkozásait, álmait és kivetítéseit a legmélyebb rezdölésekig a kereszténység tradíciói járkák át. S nem feledhetőnk el, hogy a kereszténység másvilág - képzeteiben az őkori zsidóság másvilág - képzetei élnek tovább, s ezen túlmenően nem feledhetőnk azt sem, hogy a zsidóság másvilág - képeinek egyes elemeit más /sumer, perzsa, hettita/ vallásokból vette. "Mélységes mély a múltnak kútja" - írja Thomas Mann -, "minél messzebbre hatolunk és tapogatózunk a múlt világába, az emberinek, történetének, mővelődésének kezdeti alapjai tökéletesen mérhetetlennek bizonyulnak, s mérőőnk elől, bármily kalandos távolságokba gombolyítjuk alá zsinégét, mindig újra és újra tovább húzódnak vissza a feneketlenségbe." /Mann, 1963, 11/

A magyar parasztság másvilágról kialakított képe azonban nemcsak az időtlen idők óta szájról szájra adott szó, s nemcsak vallás, s nemcsak örökség, hanem mindennapos tapasztalat is, amelyet a halál közelségében mindannyian átélőnk, s amelyről a halálból visszasírtak újra és újra beszámolnak.

A visszasírás mindennapos jelenség. A beteg meghal, szeme mozdulatlaná válik, nem lélegzik, nem ver a szíve, s valamelyik közeli hozzátartozójának fájdalmas sírására felébredve másvilági élményeiről beszél.

A visszasírtak személyesen megélt tapasztalatai aztán bekerőlnek a szájhagyomány folyamába, s a tradíció részeivé válnak. A tapasztalat és a tradíció keresztezi és erősíti egymást, s a feneketlen múltból évről-évre, századról-századra szőve-fonva alakítja másvilág - képőnk.

1975-ben jelent meg Moody "Élet az élet után" címő könyve az Egyesőlt Államokban., amelyben olyan emberek élményeiről számolt be, "akiket főlélesztettek, miután az orvosok klinikailag halottnak tartották, ítélték, vagy nyilvánították őket." /Moody, 1987, 24/ Három évvel később George Ritchie saját halálközeli élményeiről számolt be /Ritchie, 1991 /, majd rövidesen Ring összefoglaló munkája is napvilágot látott. /Ring, 1990/

Moody könyvét mindenőtt szélsőséges indulatok - áradó lelkesedések és éles támadások - fogadták. A hazai visszhang egyértelmően elutasító volt. Buda Béla "érdektelennek és tudománytalannak" minősítette /Juszt, Zeley, 1982, 119/, Kunt Ernő arról beszélt, hogy a beszámolók "hitelességét orvosok, pszichológusok újra és újra vitatják" /Kunt, 1981, 166/, Lendvai L. Ferenc szerint pedig "áltudományos jelenséggel állunk szemben" /Juszt, Zeley, 1982, 120/. Az elmúlt két évtizedben azonban Moody nyomdokain kutatók sora /pl. Sabom, Sullivan, Ring, stb./ indult el, s igazolta állításait.

Moody olyan embereknek az élményeit győjtötte össze, akik már a klinikai halál állapotában voltak, vagy akik - elsősorban baleset révén - közel kerültek a halálhoz. A mesekutatókhoz hasonlóan motívumokra bontotta az élményeket, s egy-egy motívumot csokorba győjtve mutatott be. Könyvének fejezetcímei - pl. "A béke és nyugalom érzései", "A sötét alagút", "Testen kívül", "Találkozás másokkal", "A fénylőny", "Visszatekintés", "Határ,

vagy sorompó" - a halálközeli élmények elemeinek egymásutánosságát is kifejezik. Moody is megállapítja, hogy "akik 'meghaltak', bőségebb és teljesebb élményben részesültek, mint akik a halált csak érintették" /Moody, 1987, 29/

1979-ben, amikor még kéziratos fordításban olvastam Moody könyvét, meglepve láttam, hogy a klinikai halálból visszatértek élményei ugyanolyanok, mint a halálból visszasírt parasztjainké. Ami különbség van, az elsősorban abból adódik, hogy Moody adatközlői hosszabb ideig voltak "halottak", s ezért élményeik színesebbek és gazdagabbak.

A visszasírtak elbeszélései nyomán a haldoklás, a halál s a halálból való visszatérés a következő típusképet adja:

1. A már korábban meghalt közeli rokonok megjelennek, 2. a fájdalom megszűnik, csend, béke, nyugalom uralkodik, 3. a lélek elhagyja a testet, 4. a másvilágon virágos mezőn jár, 5. fényt lát, 6. Jézussal vagy Szent Péterrel találkozik, 7. alagúton, völgyön, folyosón kellene átmennie, 8. leperreg előtte az élete, 9. falhoz, kerítéshez, kapuhoz ér, de nem engedik be, 10. visszasírják, vagy visszaküldik.

A haldoklónak utolsó óráiban közeli hozzátartozói /édesanyja, felesége, gyermekei, akik már régebben meghaltak/ megjelennek, Magyarcsanádi adatközlőm szerint akkor, amikor már a haldoklónak "olyan önkívületi állapotjai vótak". A haldokló még él, lélegzik és beszél, s legtöbb esetben fent a sarokban látja hozzátartozóit, s beszélget velük. "Te anyjuk, nézd ott a sarokban mennyien vannak, azok énértem gyűttek." /Magyarcsanád/ "Nézett mindig a sarokba." /Buzsák/ "Néznek egy pontot, de állandóan egy pontot néznek és emlegetik, akik meghaltak má, előbb és akkor mondják a nevüket." /Járokszállítás/

A halottak a haldokló elé jönnek, s a halottakkal való beszélgetés a népi tapasztalat szerint is a közeli halál jele. "Az má biztos, hogy meghal, az má nem tud visszatérni" /Lészped/, "közeledik a halál órája" /Acsa/, "már nagyon hamar meg fog halni" /Ura/. Nagy Lajos "Kiskunhalom" című írásában is a haldokló elé jön meghalt édesanyja. /Nagy, 1973, 533/.

A halott hozzátartozókkal való találkozásról a klinikai halálból visszatértek is beszámolnak. A halottak Moody elbeszélői szerint is "azért jönnek, hogy megkönnyítsék a halálba való átmenetet, vagy közölgék, hogy még nem érkezett el haláluk órája". /Moody, 1987, 57/

A magyar népi adatokat Moody adataival egybevetve alapvető különbség az, hogy a paraszti adatközlők már akkor találkoznak a halottakkal, amikor még élnek, csak "önkívületi állapotjaik vannak", Moody adatközlői viszont már a "halálon túl" vannak. A nagy útra az ősök előbb vagy utóbb csatlakoznak hozzánk, s vezetnek minket.

A népi elbeszélések arról győznek meg, hogy a halál nem egy pillanat alatt áll be. Az élet nem az utolsó szívdobbanásig, s nem az utolsó lélegzetvételig tart, hanem - jobb szó híján - az élet gyertyájának utolsó lobbanásáig. Vagy más szavakkal: a sors könyvében az utolsó mondat utáni pontig. Amíg az időnk le nem jár. A lélegzet vagy a szív megállása csak külső jelek, a halál folyamat, amely átvezet az egyik világból a másikba. A magyar nyelvterület egymástól távol eső pontjairól számtalan adatunk van arra, hogy a halott halála után is érzékeli a világot.

A halál után a lélek "ott ül a koporsón" /Lőrincréve/, a halott fölött "lebeg", "mindent lát és mindent hall" /Szébény/, s "végignéz mindent" /Zalatárnok/. A lámnikiak, klézseiek, somoskaiak a halott fölé "angyalvásznat" tesznek, s a lélek "azon tartózkodik, ameddig el nem viszik a házból". /Kunt, 1987, 189-190/

Nem lehet megállapítani, hogy a halál után az érzékszervek működnek-e tovább, vagy a testen kívüli lélek lát és hall. A pszichológusok ilyen és olyan állásfoglalására is van példa.

Kübler-Ross szerint "a haldokló megtartja öntudatát és érzékeli környezetét akkor is, ha a klinikai halál állapotában van." /Moody, 1987, 9/ "A füle hallása marad meg legtovább", mondta nagykamarási adatközlőm is, amiből arra lehetne gondolni, hogy a halál után a hallás érzékszerve még működik, Moody adatközlőinél viszont több esetben az agy működését jelző EEG készülék az agyműködés megszakadását mutatta, a klinikai halálból visszatértek mégis olyan eseményekről számolnak be, amelyeket "haláluk" alatt láttak és hallottak.

Valószínűnek látszik, hogy a lélek nem a biológiai lét tartozéka, nem azonos az agyműködéssel, s nem azonos az idegrendszerrel, hanem valami olyan, amiről a vallások s a paraszti hagyomány minden időben tudott. A lélek a halál után elhagyja a testet, súlytalan, a test felett lebeg, s tucatnyi elbeszélés szerint több száz kilométeres távolságban is felkeresi azokat, akiket legjobban szeretett, s elbúcsúzik. A lélek előtt nincs akadály, zárt ajtókon, falakon akadálytalanul átmegy, s pillanatok alatt egyik helyről a másikra ér. Ugyanúgy, mint a mesében, amikor a táltosló azt kérdi a gazdájától: "Hogy menjünk édes gazdám, mint a szélvész, vagy mint a sebes gondolat?" Moody is írja, hogy "ha az érintett személyek eközben menni akarnak valahová, akkor gyakran csak oda kell magukat képzelni." /Moody, 1989, 22/ Az idő is gyorsabban múlik. A szerzetes pap "két órát volt a másvilágon, s a földön azalatt kétszáz esztendő telt el." /Bosnyák, 1977, 18/

A lélek nemcsak a halál beálltakor hagyhatja el a testet. A táltosnak - tudósnak, halottlátónak - is, amikor révül, a lelke elszáll. De alvás, vagy betegség /pl. az ún. igizéskor/ alatt is elhagyhatja a testet a lélek, s amíg távol van, a cérnavekonyságú "köldökzsinór" /ezüstoffal/ köti össze a testtel, s azon keresztül élteti a testet. A klézsei, a pokolpataki, istensegítsi regék sora szól arról, hogy az alvó emberből madár, egér vagy méh alakjában távozott a lélek, s az igizés elleni ráolvasó imádságból is kitűnik, hogy a betegséget lélekvesztés okozta. "Szem meglátta, szű megszerette, Szentlélek úristen hozd vissza a lelket beléje!" /Bosnyák, 1984, 34/ A lélek a regék többségében madár alakú, más adatok /pl. a tarpai/ úgy írják le, hogy ugyanolyan, mint a test, csak sokkal kisebb. A lélek alakja Moody-nál is megegyezik a fizikai test formájával. /Moody, 1987, 49/

A visszatértek elbeszéléseiben újra és újra visszatér a nyugalom, a szépség, s az elégedettség élménye. "Má milyen jó vót, má csend vót, má megszabadultam" /Nagykamarás/, "gyönyörű helyen járt, olyan szép virágok közt" /Kelemér/, "minden fénylett, csillogó vót a sárga virág, a fehér virág, a piros virág... gyönyörűen ragyogtak" /Tiszabökény/. A magyar adatokkal szinte szó szerint megegyeznek Ring adatai: "Csodálatos zöld mezőt láttam, gyönyörű virágokkal, amelyek ezzel a pompásan sugárzó fénnel voltak megvilágítva". /Ring, 1990, 72/ S ugyanúgy egyeznek a múlt században lejegyzett mese leírásával: "ez a kert olyan csudaszép vót, hogy annál szébbet emböri szöm még soha nem látott, külömbné külömb virágok nyíltak benne". /Krizsa, 1983, 452/

/A racionalista gondolkodásúak jogosan kételkedhetnek: lehetséges, hogy a másvilágon virágos mezők vannak, s a meghaltak lelkei virágok közt sétálgatnak? Lehetséges és elképzelhető, de valószínűbb, hogy a lélek visszakerülve a tér és idő kereteibe, élményeit evilági nyelvre fordítja. A lélek nyelve az analógiák nyelve. Ahol járt, az megfelel a virágos rétnak, de hogy mi van ott, nem tudhatjuk. Csak annyit tudunk, hogy ami ott van, az emberi léptékre fordítva: virágos rét./

A virág szó szóhasadás eredménye: a világ - fény, ragyogás, világosság - változata. /A magyar nyelv történeti - etimológiai szótára, III., 1976, 1151/ "Világ világa, virágnak virága." 1300 körül, első fennmaradt magyar nyelvű versünkben is a költő a virágot, a fényt s Krisztust ugyanazokkal a szavakkal érzékelteti. A visszasírtak virágos kertben jártak, nagy fényességet láttak, s többen Jézussal vagy Szent Péterrel találkoztak. "Olyan szép fényt, mint ő látott, soha életében nem látott" /Kelemér/, "látott olyan finyes homályt" /Halászi/, "a fényességet nem

lehet kimondani" /Tarpa/, "egy nagy kerek fényt látott, s úgy gondolta, hogy az Úrjézusnak a közelsége az" /Szék/

Moody és Ring adatközlőinek is legnagyobb élménye a ragyogó fénnel való találkozás /Moody, 1987, 60; Ring, 1990, 35/, s évezredekkel korábban már az egyiptomi halottaskönyv /pir-m-haru = kilépés a fénybe/ a fénnel való találkozást tartja a legfontosabbnak. A fényben parasztjaink is - isteni jegyekkel bíró - személyt ismertek fel, akit többen Jézusnak neveztek, mint ahogyan a fényben széki adatközlő is "Jézus közelségét" érezte. S a fénnel találkozáva tekintenek vissza Moody és Ring adatközlői az életükre is. /Moody, 1987, 66; Ring, 1990/ A képek - mintha egy szélesvásznú filmet néznének - lenyűgöző elevevésséggel peregnék le előttük.

A visszasírás nyomán egyetlen adatközlő sem beszélt az élet filmjéről, de más halálközeli élmények keretében többen is átérték ezt. "Pillanatok alatt az egész életem lepergett", "végiggondoltam az egész életemet, mint lezajlott előttem" /Pilismarót/, "az egész élete lepergett előtte, mindent látott, amit ő leélt" /Sándoregyháza/, "a hetven év úgy lepergett, mint egy perc. Az egészet moziba látta egy perc alatt" /Lészped/. Országszerte ismert, hogy a halál perceiben átéljük egész életünket, s több adatból az is kitűnik, /"végiggondoltam egész életemet"/, hogy a visszapergetett film nyomán számot kell adnunk életünkről. Tolsztoj, Radiguet és Golding elbeszélései /Ivan Iljics halála, A test ördöge, Ripacs Martin/ a halál perceiben lepergett élet egyetemes előfordulásáról is tanúskodnak.

A másvilágra vezető út egyik szakasza egy alagúton /csövön, tölcseren vagy folyosón/ vezet át. Moody és Ring adatközlőinek többsége átment ezen az útszakaszon /Moody, 1987, 35-38/. A visszasírtak közül csak széki adatközlő ért el a bejáratig. "Vót egy hosszú folyosó, s nem engedtek be oda, ... s mind gondolta, hogy miért nem engedik oda őtet be, hogy milyen fényesség van ott". Az alagút motívum - annak ellenére, hogy a visszasírtak élményei között csak egyszer fordul elő - a magyar néphitben is ismert. Grynaeus Tamás jegyezte le egy szőregi bognármester látomását, amelyben "egy szűk nyíláson keresztül értek a másvilágra", s a népi álomfejtés adatai szerint is a magyar nyelvterület három különböző pontján az alagút halált jelent.

Az alagút után a kapu, a fal, a kerítés, az a határ, ahol a világ s a másvilág, az élet s a halál mezsgyéje húzódik. "Szép úton mentem, szép kövecses, rózsás úton, az ajtó olyan szép vót, a mennyország ajtaja vót. Beengedtek vóna, meg is fogtam a kilincset, de onnan visszarántottak." /Nagysáp/ "Akkor ment, látta a mennyország - ajtót" /Ghymes/, "mintha kőfal borostyánnal lett volna befuttatva, egy kapuhoz értünk" /Tiszabökény/. A kapun a visszasírtak közül senki sem lépett át, mert visszaküldték őket, vagy belátták, hogy vissza kell menniük. "Te még nem ide való vagy, csak menj innet vissza!", "rád a földön nagy szükség lesz" /Ghymes/, vagy: "vissza kell menned, s fel kell nevelned a gyermekedet" /Tiszabökény/.

A határ, a kerítés, a sorompó Moody és Ring lejegyzéseiben is előfordul /Moody, 1987, 79; Ring, 1990, 59/, s az érvek is, amivel visszaküldik őket, ugyanazok: "A te időd még nem jött el", vagy: "több asszony, akinek élményei idején kis gyermekei voltak, közölte, hogy kötelességének érezte, hogy visszatérjen, s gyermekeit felnevelje".

S akik visszatértek, haláluk alatt az öröm magasfeszültségű élményét élték át, s nem szívesen tértek vissza. A klézsei asszony szavai a visszatértek lelkiállapotát jellemzően fejezi ki: "Fiam, mért térítettél meg, erőst gyönyörű helyt mentem, nagyon vígan érzettem lenne szívemet".

C. G. Jung - aki ugyancsak átélte a halálközeli élményt - a klézsei asszonyhoz hasonló elragadtatással beszél: "Ami a halál után történik, az oly kimondhatatlanul nagyszerű, hogy elképzeléseink és érzelmeink nem elegendők ahhoz, hogy még csak közelítő fogalmat is

alkothassunk róla." /Jung, 1987, 345-352/. A lélek más régióba lép, a tér és idő elveszti szerepét, pillanatok alatt évtizedek eseményeit éli át, s kilométerek ezreit járja be. Jobbról is, balról is, alulról is, felülről is lát. Fény, virág és ragyogás veszi körül, félelme megszűnik, s "gondolkodása világossá válik" /Moody, 1987, 53; Ring, 1990, 31/ "Erőt tisztá vót a fejem, erőt észnél vótam" /Józseffalva/. A halálközben tágabbá, éberebbé és többidejűvé váló tudatot Polcz Alaine panorámatudatnak nevezi, Moody és Ring a meditációs iskolák megvilágosodásához hasonlítja /Polcz, 1989, 208; Moody, 1987, 178; Ring, 1990, 166-168/. A magyar néphit gyűjtője a táltos révülésének, másvilág-járásának és tudóssá válásának párhuzamát látja. A lézpedi halottlátó is a mennyországban virágos mezőn járt, ragyogó fényben látta Jézus Krisztust, s kinyíltak előtte a kapuk. A táltossá válás /mint minden beavatás/ a halálon át vezet. A táltos ugyanazt az utat járja, mint amelyet a lélek a halál után jár. A bűnbeeséssel /a tudás almájának leszakításával/ elvesztettük /panoráma/ látásunkat, "csak részleteket látunk", de - mint C. G. Jung mondja - a halál után újra "eljutunk a teljességhez" /Jung, 1987, 377/. Pál apostol szavai szerint: "mikor eljő a teljesség, a rész szerint való eltöröltetik. Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről-színre." Az andrásfalvi elbeszélésből kitűnik, hogy a fény, amit a haldokló lát, s a "színről-színre" látás élménye olyan erős, hogy a testen is átragyog, s a haldoklót glóriássá teszi, "mint a szenteket". C. G. Jungot is, mikor átélte a halálközeli élményt, "világos fény övezte". /Jung, 1987, 349/

A másvilág kollektív élmény, kollektív tapasztalat, kollektív tudás, amelyet időtlen idők óta a földkerekség minden népe, s a földkerekség minden vallása alakít, s amelyet a XX. század második felében Moody, Ritchie, Ring s mások tevékenysége a racionális gondolkodás számára is megközelíthetővé tett. A magyar néphit másvilágra vonatkozó adatai, s a visszasírás élményei arról győznek meg, hogy parasztságunk is őrzi a másvilágról való egyetemes tudást, s a halálból visszasírtak élményeivel napjainkban is gazdagítja.

Ötven rege és emlékezés

Mondják a nevüket és egy pontot néznek

"Azután, amikor az uram már nagyon beteg vót, egy hét múlva má meg is halt, tudja má milyen az olyan nagyon beteg, hun van éssen, hun nem, olyan önkívületi állapotjai vótak. Eccer azt mondja:

- Anyjuk, nézd ott ül édesapád a padkán.

Édesapám ezelőtt rég meghalt.

- Nézd - azt mondja - édesapád ott ül a padkán.

Akkó másik alkalomma:

- Te anyjuk, nézd ott a sarokba mennyien vannak - azt mondja. - Nézd, azok énérttem gyüttek. Annyian vannak ott a sarokba.

Mutatott ide föl a sarokba. Úgy látta.

- Nincs ott apu senki, nincsen.

- Hát nem látod - azt mondja -, hogy mennyien ott vannak. Nézd, édesanyám is ott van - azt mondja.

Hát ez igaz történet, ez nem mese." /Kardos Nové Imréné, Magyarcsanád/

"Olyasmit hallottam és figyeltem is több haldoklót, mert már meghalt a kezem alatt több is, hogy néznek egy pontot, de állandóan egy pontot néznek és emlegetik, akik meghaltak

má előbb, és akkor mondják a nevüköt és mindig egy pontot néznek." /Nemoda Alajosné, Jászárokszállás/

"Egy nagybácsink volt itt, hetvennyolc éves volt, mikor meghalt, és előtte három nappal, egyik nap állandóan az állatokkal foglalkozott, hogy hogy etettem meg, mit adtam nekik. Egész nap evvel foglalkozott. A második nap az édesapját, édesanyját, mintha itt lettek volna, a testvérei, és azokkal úgy beszélt, mintha itt lettek volna. Olyan szépen mondta, hogy: 'ugyi édesapa', 'ugyi édesanya', akkor 'te Feri, hogy vagy?', mintha itt lett volna a családi kör, úgy beszélt velük. Akkor harmadik nap, akkor meg már állandóan Jézusról beszélt. Szombaton délbe halt meg, szombaton, akkor már nem beszélt semmit se. Pontosán tizenkét órákor halt meg." /Panyik Béláné, Taksonyfalva/

"Ugye nézett mindig a sarokba, aztán mondják neki, hogy: 'Mit nézel?' Azt mondja: 'Itt van édesanyám, édesapám'. Vagy aki hozzátartozója vót. 'Ott vannak, nem látjátok?' Ezt szokták mondani." /Barcsánics Jánosné, Buzsák/

"Mikor nagybeteg valaki, akkor a régen meghalt nagynénjét, vagy testvérjét, vagy nagyapját hívja. Olyankor mindig azt gondolja a nép, hogy most már nagyon hamar meg fog halni, mert azt a halottat ő maga eleibe idézte." /Csáki Jánosné, Ura/

"Az én emberem es, mikor meghalt, ötvenhétbe halt meg, s akkor, mikor haldoklott, mondja nekem, hogy:

- Nézd meg - azt mondja - Mari, ott egy gyerek az ajtó sorkánál - azt mondja -, pont olyan, mint Pista - azt mondja.

A mi gyerekünk vót, de az meg vót halva, akit ő mutatott. S akkor mondom neki, hogy:

- Mé beszél ilyeneket - mondom -, mé mond ilyeneket?

Akkor elhallgatott." /Laczkó Mihályné, Lámnik/

"Olyan embervel beszélgettem, akik látták, hogy haldoklott és mondta: 'No itt van apám, no itt van anyám'. De az má biztos, hogy meghal, az má nem tud visszatérni. Az látja. Fogadják. Azok fogadják. Ugyanúgy fogadják körösztökvel, mint fogadják a búcsún egymást a körösztökvel. De aki elkárhozik, azt csak az ördögök fogadják, ott má nincs senki hozzátartozó." /Miklós Antal, Lészped/

Szent Mihály alakjai

"Szent Mihály arkangyal minden halott mellett megjelenik, de annak a tiszteletire kell imádkozni, hogy mikor haldokolsz, akkor angyal képibe jelenjen meg, mert akkor nem félsz. Amelyik ember, mikor hal meg, nagyon irtózik, nagyon meg van ijedve, az akkor a csontvázat látja, s aki az angyalt látja, az olyan kegyelmesen, nyájasan hal meg. Sose felejttem el Antalnak a halálát. Akkor itt volt az a kis szobacska, ugye és avval én itt ültem, s odanezek, a feje fénybe volt, mint a szenteknek, s avval ő valamit látott, mert egyszerre úgy megrebbent, mint hogyha ki tudja most, mi menne vele szembe. Úgy megörvendett, örömebbetés volt neki. S úgy megmaradott, se szeme nem mozdult, se semmi, úgy maradott." /Gáspár Antalné, Andrásfalva/

Most röpút be a galamb

"Az én édesapám tíz évig vót özvegy. Aztán nagybeteg vót. Aztán begyűtt a nagybátyám és mondja neki, hogy:

- Lajos, hát beteg vagy?

- Az vagyok. Nyisd ki az ablakot. Most berepül majd két galamb, de ne bántsátok ám.

Hát kinyitották az ablakot

- Na - azt mondja - most röpűt be a galamb, ez a feleségem, e'gyütt értem.

Beröpűtt a második.

- Ez meg az édesanyám, mer - azt mondja - a mennyei udvarba miséznek állandóan, s aki möghal, mindenki elejbe vagy az édesanyja, vagy a felesége száll el." /Győri Mihályné, Somogyudvarhely/

A mennyország felé száll egy galamb

"Az uram hetvenkét éves korában mögbetegödött. Bevitték a kórházba. Este otthon vagyok, ültem magamban, egyszer látom, az uram az ablak előtt száll fölfelé, két fehér szárnya van. Mosolyog és intöget. Fölugrok a székről, kiszaladok. A mönnyország felé száll egy hófehér galamb. Fél óra múlva jön egy embör motorral, hogy az uram möghalt. Mondtam neki:

- Tudom, itt vót elbúcsúzni." /Albert Éva lejegyzése, Hódmezővásárhely/

Csak itt vagyok köztetek

"Azt mondta má előtte egy hétté, nagyon beteg vót, abba az őszbe halt mög. Azt mondtam neki:

- Anyám, ögyön, hozok önni.

Azt mondta:

- Nem öszök, én má nem öszök ezön a világon.

Nézök anyámra.

- Hát mit gondolsz - azt mondja -, én má mög vagyok halva.

Mondom:

- Anyám, hát dehogy van möghalva, hát néz, mög beszél.

Azt mondja:

- Csak még itt vagyok köztetek.

Én úgy megrendütem, mög is ijedtem. Ilyet mondani.

- Anyám, ne mondjon ilyet, hát még beszél, mög él, hozom a levest, aztán ögyön.

- Nem öszök én má ezön a világon.

Aztán még egy hétig élt utána.

- Nem élök én má, csak még itt vagyok köztetek." /Török Istvánné, Tápé/

Hogyan válik el a lélek a testtől?

"Azt is az anyám mesélte, hogy abba a faluba, ahun úk laktak, ott vót egy fiatal pap. De az nagyon istenfélő pap vót, nagyon tartotta a hitit és imádkozott azér, hogy az Úrjézus mutassa mög má neki eccör azt, hogy hogy válik el a lélök a testtől? Hogy válnak el egymástú? Aztán akkor eccör kimönt egy nagyon súlyos beteghön, möggyóntatta, mögáldoztatta és meg is halt mindjár a beteg. És akkor kigyűtt a lélök belüle, egy ugyanolyan formájú, mint a test. És azt mondja, az mögfogta, csókolgotta a fejitú a lábáig:

- Te áldott test, te jó test, aki mindég csak azon vótál, hogy énnéköm legyön jobb, te magadda nem törödté, mindég csak énrám gondótá - csókolgotta azt a testöt végig.

Hát ezé nem lehet a halottakat két óra hosszáig mosdatni, mer akkó búcsúznak el egymástú." /Pipicz Andrásné, Deszk/

A lélek végignéz mindent

"Az ember, mikor meghal, a lelke ott van. Ott ül a koporsón, vagy máshol, látja, hogy ki mit csinál." /Karsai Zsigmond, Lőrincréve/

"Még a mái napig is azt tartjuk, hogyha meghal valaki, hogy a lélek fölötte lebeg, és a halott, akit öltöztetnek és beszélnek fölötte, mindent lát és hall." /Kővári Jánosné, Barslédéc/

"Azt úgy mondják, hogy má halott, látják, hogy halott, de még amit ott beszélnek, az mindent megért." /Balázs Jánosné, Barslédéc/

"Míg teljesen be nem takarják, ott áll a sír mellett a lélek. A régi öregök azt mondták, ott áll a lélek és nézi utolsó percig, még a testit e nem takarják, azután száll el." /Török Istvánné, Tápé/

"Még akkó negyven percig él a halott, mikó möghal. Ezt én így hallottam mindég, hogy mikó valaki möghal, addig még ezen a világon van negyven percig. Má szerintünk möghalt, ugye, de ű még azé negyven percig ebbe a világba tartozik. Hallja, hogy mit mondanak neki, de ű má válaszolni nem tud semmit se." /Pipicz Andrásné, Deszk/

"A halott mellett nem szabad beszélni, mert hiába, hogy ő nem szól az emberhez, de, azt mondják, ő mindent hall mindaddig, amíg teljesen ki nem hűl a teste." /Kovács Dénes, Kadicsfalva/

"Nem szabad sírni se, azt mondják, hogy az addig még él, csak nem tud válaszolni, az még mindent hall, nem szabad olyankor semmit se beszélni, hogy hogy legyen, mint legyen, hanem akkor csöndbe köll lenni, imádkozni érte, hogy a gondolatával még ő is tudja kísérni az imádságot." /Szandi Tiborné, Salföld/

"A nagyapám azt szokta mondani, hogy addig a lélek nem távozik el, amíg a test a földön van, csak a temetés után. Addig a lélek ott végignéz mindent, és csak azután távozik." /Tomecz Jánosné, Zalatárnok/

"Az angyalvásznat azért tették föléje, föl vót ravatalozva, szembe mikor bejöttek, ez így vót fölravatalozva. Bejöttek, akkor mikor hozták a keresztet, akkor mindjár azt az angyalvásznat levetették és rátették a keresztre, amelyiken vót az angyal. Hát az oda lett adva a papnak, hogy a pap imádkozzék. A lélek azon tartózkodik, meddig el nem viszik a házból." /Bot Jánosné, Lámnik/

"Nem szabad sírni mellette..."

...mert a füle hallása marad meg legtovább és ő még hall. Nekem vót egy nagybátyám, én még akkor lány vótam, otthun vótam. Tanyán laktak, gyomorrákja vót, és mikor meghalt, hát vót vagy hat apró gyereke, felesége, mind ott vótak körülötte, nagyon-nagyon sírtak, hangosan és fölsírták. Akkor ő észhezgyütt és azt mondta, hogy 'minek sírtatok

ennyire, fölédretem, mikor má milyen jó vót, má csend vót, má megszabadultam'. És akkor újra élt még vagy két-három napig, aztán halt meg." /Illés Jánosné, Nagykamarás/

"Ne sírjon, mert visszasírja. Erre megin tudok egyet. Énnekem, ez az Annus néni, akinek meséltem, hogy koszorúja vót, annak vót egy lánya, Etuka, aztán ekapta a mejjbetegségeket. Tizenkilenc éves vót, mikó meghalt. Bekába vót, ott laktak űk is, mink is. Csak este ott vagyunk, én olyan tizennégy-tizenöt éves forma vótam, ott vagyunk, Etuka nagyon csendes, nagyon csendes. Na, tíz óra tájba gyerünk haza. Menünk haza, lefekszünk. Azt mondja nagyanyám, hogy ű ott marad, azt mondja, majd meg, Börcsök Panninak híták Etuka apjának sógornőjét, majd mink fönmaradunk, azt mondja. Annus meg sógor feküdjenek má le egy kicsit, azt mondja, pihenjenek, mer má több éccaka nem aludtak. Majd űk vigyáznak Etuka mellett, itt űlnek.

Annus néni elaludt. Közbe ezek nem vették észre, Etuka meghalt. Akkó szólnak:

- Jaj, gyere Annus, meghalt Etuka.

Odament az anyja, ráborult, de nagyon, ugye mint édesanyának, ezt nem lehet kimondani, annyira sírt, eccer aztán kinyitotta a kislány a szemit.

- Édesanyám, mé hitt vissza? Hogy milyen szép helyen vótam én. Hát azt nem lehet kimondani. Hát édesanyám mé hitt vissza?!

Aztán akkó hajnalba halt meg. Újra meghalt." /Kardos Nové Imréné, Magyarcsanád/

"A szüleimtől hallottam, hogy meghalt, s fölsírták, s fölült és megszólalt, hogy: 'Ne sirassatok, hagyjátok, hogy menjek a magam utamon.' S élt még utána három hétig, de úgy élt, hogy se nem élt, se nem halt, s úgy kiszáradott, s meghalt. S mikor halt meg, előtte való este megkérte a családját, hogy ne sirassák, őt ne zavarják, hagyják, ő el akar menni innét, ő már, elég vót neki ebből az életből." /Fazekas Pálné, Hadikfalva/

"Édesapám nővérinek a férje tüdőbeteg vót, s nagyon sokat feküdt, sokáig vót az ágyba, s vót négy lánya. S meghalt, s ezek észrevették és akkor nagyon kezdtek sikítani. S felédretdt, a szemeit felnyitotta, s azt mondta: 'Átkozottak legyetek, mért sírtatok vissza?!' S hat hétig annyit kénlódott, hogy nagyon sokat." /János Ambrusné, Hadikfalva/

"Vót olyan eset, hogy meghalt, egy kislány meghalt és akkor annyira fájt az anyának, hogy nagyon ordított és akkor eccercsak felédretdt a kislány és megszólalt: 'Édesanyám, mért sírtál, milyen szép helyeken jártam' azt mondja, 'olyan szép virágos réteken mentem keresztül, s mentem a nagy fényességbe, s mért sírtál föl?!' " /Dárdai Pálné, Hadikfalva/

"Kisoroszin vót egy lyány, férhóment Dunabogdányba és lett neki kislyánya. Aztán a kislyány má hat esztendő s vót és hát nyári időszak vót, hát ehozták az öreganyjához, Bogdánybú ehozta az asszony az édesanyjához Kisoroszira. Hát a kislyány, reggel korán mennek aratnyi, meg ezt-azt csinálnak, az öreg örült neki. Hát alig vót a lyány két-három napig, hogy miért, miért nem, meghalt a lyány. Majd kétségbeesett: 'Mit csináljak, agyonvernek a gyerekeim, mit csináljak, mit csináljak? Hát hugyan mondjuk meg? Hugyan mondjuk meg?' Föl is ravatalozták a lyányt. Hát muszály, el kő mennyi megmondani. Ement. Gyütt a lyánynak az anyja. 'Mit csináltak a gyerekek?' Odament, aztán fölkapta a ravatalró. Aztán szaladgált, ráncigálta, mindent csinált vele. Fölédretdt a lyány.

- Jaj, jaj, édes anyukám, de szép helyen jártam, há mé kejtett fő?

- Hát hun jártál?

- Jaj nagyon szép kertbe vótam. Jaj de gyönyörű virágok vótak - azt mondja - és egy szakállas bácsi fogta a kezemet és vezetett.

A lány akkó ezt elmondta. Elvitték az orvosokhoz. Ekkora babát vásároltak neki, mondja el még eccer, és nem mondta. Akkó elmondta, többet nem mondta el." /Róka Jánosné, Pilismarót/

"Az az asszony fiatalon halt meg. Talán húsz-huszonöt éves lehetett. Nagyon beteges vót, olyan gyenge. Hát ő meghalt, aztán ott sírtak-e nagyon, vagy mi vót vele, csak ő vissza felébredt. De má meg vót halva. Aztán nekem elbeszélte, azt mondta, hogy hát mér háborgatták őtet. Ő olyan gyönyörű helyen járt, olyan szép virágok közt, meg olyan szép fényt, mint ő látott, soha életében olyant nem látott. Ő már nem akart visszagyünni." /Ivocs Pálné, Kelemér/

"A nagynéném Mecséren vót, odavitték férjhez, és akkó az úgy vót, hogy má meghalt és a lánya annyira kiabált neki, hogy:

- Ídesanyám, ne hagyjon itt, ne hagyjon itt!

És azt mondta, hogy hát ő már olyan messze járt és eccer csak visszagyütt bele az élet, és, azt mondta, olyan messze járt és nem látott mást, csak olyan fínyes homályt, szóval az a fény olyan homályba vót. És aztán má olyan messze ment és eccercsak meghallotta, hogy kiált a leánya és visszagyütt az életbe és utána még egy évig élt." /Bendes Jánosné, Halászi/

"A szomszédasszonyom magyarázta, s úgy gondoltuk mindig, hogy nem hazudott, mert az csak igaz kellett, hogy legyen. Meghalt az ura, s aztán felsírta a lánya, s utána még két napig kínlódott, ameddig ki tudott múllani a világból. S amikor felébredt, azt mondta:

- Jaj, mér nem hagyta, hogy aludjak - azt mondja -, mer én olyan szép helyen jártam - azt mondja -, s aztán mindenkinek vót asztala, s mindenkinek az asztalán vót valami - azt mondja - s az én asztalomon nem vót semmi - azt mondja -, csak egy pohár víz, s abba is egy darab sár.

Mer olyan gonosz ember vót életébe, hogy senkinek nem adott soha semmit, akárki akármit kért tőle, s eccer egy esetbe valaki kért tőle egy pohár vizet, s vitt neki ki, már nem tudta megtenni, hogy hát ne adjon, vitt neki egy pohár vizet, de még abba is felvett egy darab sarat s belédobta, s úgy adta oda a vizet.

S az vót, az a pohár víz az asztalán, s abba is benne a sár. S akkor sírt, hogy:

- Menj - azt mondja - s adjál a szegényeknek, s adjál, mert olyan szép helyen jártam, s mindenkinek az asztala meg vót terítve, mindenkinek az asztalán vót valami, csak az enyimen nem vót, csak az a pohár víz a sárral." /Cs. F., Szamosújvár/

"1934-ben meghalt egy ember Székelykevény s vérrasztották. S ahogy vérrasztották, felült a koporsóba. S megijedtek nagyon, hogy föltámadott. Azt mondta, hogy:

- Ne féljetez töllem, engem visszaküldtek a kapuból. Egyszerre értünk oda Sándor királlyal, s őt béengedték, s engem visszaküldtek, hogy még negyven napig éljek, s akkor fogok meghalni.

S elmondta, hogy fent az égbe mindenkinek van egy könyve, s abba van bejegyezve mindenkinek, hogy mit csinált. S mondta az ember, hogy milyen nagy vétek, hogyha vasárnap dolgoznak.

- Asszonyok, vasárnap még lisztet se szítáljatok, mert nagyon-nagy bünt követtek el. Semmit se dolgozzatok, csak menjetez a templomba, s imádkozzatek.

S ezek a vérrasztók hitték es, nem es. Hát ez nem létezik, Sándor király akkor vót Jugoszláviának a királya. S hát reggel szólnak mind a harangok, s a rádió es bemondta, hogy Sándor királyt megölték Marseillébe. S akik ott vótak a vérrasztóba, előbb tudták meg, hogy

meghalt Sándor király, mint Belgrádban a hozzátartozói. S negyven napra rá meghalt az ember." /Györi Barnabás, Hertelendyfalva/

"Antal Péterné vót ez. Tüdőbajos vót. Meghótt. A lánya bejött, nagyon kezdett sírni. Jaj, édesanyám, mér hagyta itt?! Nagyon sírt. S felébredt, visszatért, lehet, hogy egészen nem vót meghalva. Visszatért, s azt mondja:

- Édes gyerekeim, mért sírtatok vissza?

Ez igaz, nem mese.

- Olyan szép angyalok közt vótam, s visszasírtatok, mért csináltatok ezt?

Napokig még kellett szenvedjen." /Csibi Ferencné, Hadikfalva/

"Están Jánosnak az anyja azt mondta, egymás mellett vótunk, dolgoztunk, s azt mondja, hogy fel lehet siratni, melyik meghal. S azt mondja:

- Én kölyköcske vótam - azt mondja - s édesanyám - azt mondja - meghótt - azt mondja. - Én amikor bémentem, ott állt édesapám - azt mondja - mondta, hogy vigyázzak édesanyámra, mert - azt mondja - bár vizecskét vigyek nekije. Én kimentem jáccani - azt mondja - s: 'Édesanyám, vaj meghóttál-e, s hogy hóttál meg, s bár hozzak vizecskét édesanyám, s még eccer hozzak vizecskét neked.'

Sírni kezdett, s az asszon megmozdult. Az asszon megmozdult, a gyereknek az éccségítől és sírásától megebredt. S azt mondja:

- Fiam, métt nem hagyta el, mett - azt mondja - én elindultam vót - azt mondja -, de gyertya nem vót a kezembe, az egésznek vót, csak nekem nem vót - azt mondja.

S még esztendeig élt édes mamája, de nem vót egészséges, se nem élt, se nem hótt. Ugye nem vót, mint kellett lenne. S úgy es esztendőre aztán meghótt, de akkor többet nem sírtak, hogy ne sirassák vissza, mert ő el vót híva az örök világba, s a gyereknek a sírása miatt megebredt." /Bezsán Erzsébet, Klézse/

"Azt mondta annak a gyereknek, az amelyik megtért, Están Jánosnak a mamája, hogy:

- Olyan gyönyörű búcsúba mentem, gyönyörű vót. Ki úgy hótt meg gyartyával, vitt gyartyát a kezibe, s a másik nem vitt. S - azt mondja - az ő sírása, a gyereknek a sírása oda hallott, s ő muszáj lett megtérjen. S ő meg kellett térjen akkor. Neki egész esztendőbe azt mondta: 'Fiam, mért térítettél meg, erőst gyönyörű helyt mentem, nagyon vígan érzettem lenne szívemet.' " /Bezsán Erzsébet, Klézse/

Egy réteg felhő megnyílt

"Ez saját énrajtam történt meg. Nagy beteg vótam 47-ben. Az egyik gyerek akkor született és én tüdő- és mellhártya gyulladásba estem. Annyira beteg vótam, hiába beszéltek hozzám, nem szóltam egy szót se.

Ide sokan összegyűltek és én egy pillanatra úgy éreztem, hogy kifele múlok a világból. Erre hallom én, hogy beszélnek, nem vótam én az eszemen kívül, csak azér hallottam, hogy zúgnak. Én akkor elcsendesedtem, és ahogy én úgy mentem, mentem magamnak, mentem messzire, aztán nagy síkságot láttam. Ahogy ott megyek, elértem a temető szorosig, ott Czap Ferencné mellém jött, aztán nekem beszélgetett: 'Beteg vagy?' Ennyit mondtam: 'Igen'. Mentünk mi együtt. Mikor a temetőszoros közepére értünk, akkor azt vettem észre, hogy a felhők megnyíltak. Ahogy megnyílt a felhő, mi szálltunk felfelé. Én bal felől szálltam, ő meg erről vót. Szálltunk felfelé, de egy réteg felhő megnyílt, akkor még feljebb mentünk. De

nagyon fáradt vótam. Ennyit éreztem, hogy nagyon fáradt vótam. Még egy réteg felhő ott megnyílt, ahogy felmentünk. Hát láttam egy olyan épületet, mint hogyha cirkuszsátor lett volna. Néztem, hogy mi lehet ott? Nagyon messze mentünk ott is, de tiszta zöd pázsiton. Olyan gyönyörű zöd pázsit vót, meg azt a fényességet nem lehet kimondani. Ahogy megyünk, azt mondja Mariska: 'hát menjél.' De én nem tudtam kifele mondani. Ahogy bementem, 'Istenem, mondom, hát mi lehet ez?' Akkor ott állott közében egy nagy ember, de még akkor nem tudtam, hogy kicsoda. A Mariska, ahogy ment, rögtön olyan nagy lábnyoma lett. Én nézek úgy hátrafele, aztán azt mondja nekem az az ember, még akkor nem tudtam, hogy ki, azt mondja:

- Gyere, gyere - azt mondja - gyere, mit nézel? A lábnyomot, hogy látszik? - azt mondja. - Nem fog látszani, csak gyere. Én Szent Péter vagyok.

Amilyen palástjok van a papoknak, ugyanolyan öltözékbe vót, de ilyen rendes kiskabát, pantalló.

- Gyertek, megmutatom nektek a helyeteket a mennyországban.

Én csak néztem. Még mikor belőre léptem is:

- Gyere, gyere, megnézheted, hogy nem látszik a te lábnyomod. Hát gyertek beljebb - azt mondja -, megmutatom, az lesz a helyetek.

Akkor aztán má bátrabb vótam, hogy ugye ő ment előrefele. Aztán akkor így sorba, ahogy a fala vót annak, az a fényes fala leért a zöd pázsitig. Az alja zöd pázsit vót. De mindenütt, ilyen, mint a sezlerek, rövid lábai vótak, olyanok vótak így körül és akkor a szemfedel így összesodorva, mint a katonák, mikor mennek, aztán a pokróc a hátukon.

Aztán akkor elment végig, így felhajtotta egy kicsit, hogy 'itt vannak', 'itt is vannak', mikor megyünk végigfele, jobb felől majdnem a legszélsőhöz értünk.

- Na - azt mondja - gyere csak - azt mondja - gyere. Na ez lesz a te helyed - így megfogta, de az felgurult, kibomlott a szemfedel.

Utána azt mondja Mariskának:

- Ez lesz a te helyed.

- Na gyere te is - azt mondja -, megmutatom, ez pedig a te helyed lesz.

Ugy, hogy megfogta, aztán kigurult. Aztán ott megálltam, csak álltam. Azt mondja:

- Ne félj, nem lesz semmi bajod - azt mondja -, itt lesz a te helyed, itt fogol feküdni.

- De én nem maradhatok itt, nekem még két hetes pici gyereke van.

- Igen, igen, téged még várnak - azt mondja -, odalent terád még nagy szükség van.

Hát ugye itt vót egy két hetes kisgyerek. Erre indultunk elfele, de én mindig csak a lábamat néztem. A Mariskáé akkor is olyan vót, ahogy belépett a pázsitba, olyan nagy vót.

Menjél csak nyugodtan - azt mondja -, mehetsz bátran, semmi nyomod nem fog látszani - azt mondja -, csak menjél nyugodtan.

Erre eljöttünk, még akkor is én visszafordultam.

- Menjél csak - azt mondja -, menjél.

Erre mi jöttünk elfelé. Ugy, ahogy jöttünk, majd aztán megint, 'hogy megyünk haza, hogy megyünk haza?'

Akkor megint egy réteg felhő ketté nyílt. Akkor szépen leereszkedtünk. Lejjebb megen vót egy réteg felhő. De azt nem tudom ki se beszélni, ki se mondani, hogy milyen érzés vót az, ahogy szépen ott a levegőben szálltunk lefele.

Már mikor azon is keresztül jöttünk, már akkor megint ott a temető fölött lettünk, megint ott leszálltunk. Azt mondom Mariskának:

- Jaj te Mariska - mondom - hogy megyünk haza? Hogy tudunk haza menni?

Azt mondja:

- Hát valahogy csak hazamegyünk.

Aztán erre én, ezt ahogy kimondom, megint Szent Pétert látom magam előtt, ahogy ott állt. Azt mondja:

- Félsz, félsz? Menjél nyugodtan, a lábad nyoma sehol sem fog látszani.

Akkor a kapuig értünk, ahol most van a temető kapuja, ott megent megnyílt a felhő. Szépen hazajöttünk, de mi úgy úszva, állva, így jöttünk haza.

Erre én jobban lettem. Akkor erre nagy sírás van, ugyi, hogy elcsendesedtem, hát azt hitték, hogy halok megféle. Aztán erre valamelyik mondja:

- Na most má az utolsó, most má az utolsó.

Én meg azt mondom:

- Hát mit sírnak, nem hóttam én meg, itt vagyok. A mennyországban vótam.

Hát ottan mi vót! Ott mindenki úgy ordított, hogy rettenetes, mennyire sirtak ott benn, hogy hát nem vagyok eszemnél.

Mondom:

- Ne sírjatok, itt vagyok, egy kis vizet adjatok.

No most a számhoz vettem, de az nem esett jól. Mondom:

- Nem ez kell, egy kis szódavizet.

A szódavizet evettem, megittam. Akkor elkezdtem mondani, hogy hon jártam. Ez saját magamon történt, soha nem felejttem el." /Zeke Zsigmondné, Tarpa/

Csillagos fényességbe jártam

"A húgomon történt ez meg, három nap, három éjjel aludt. Nyírgyulajban lakik, Pelei Sándorné. Az orvos minden órába lent vót, mer azt mondták, halott, de nem vót halott. És az három nap múlva ébredt föl. Ez rajtunk történt meg. És az azt beszélte, hogy a mennyországban járt, hogy hát ott hogy van, mint van. Hát ottan, azt mondta, nem kell enni se, ott állandóan zeng az orgona, hogy ottan a férfiak nem nőszülnek, mintha testvérek lettek volna. Az angyalok fölöttük röpködnek. Három nap, három éjjel nem vót ébren." /Zámbó Bertalanné, Nyírgyulaj/

"Vót egy asszony és haldoklott. És ahogy haldoklott, úgy magyarázta el, mint hogyha egy fehér cérnaszálon mind forgott vóna körbe s körbe, úgy ment vóna feljebb s feljebb, s nem engedték be. Vót egy hosszú folyosó, s nem engedték be oda. Aztán mégiscsak bekukucsált, s ott vót egy nagy kerek-kerek fény. Mind gondolta, hogy vajon, miért nem engedik oda őtet be, hogy milyen fényesség van ott. S úgy gondolta, hogy az Úrjézusnak a közelsége az, ami ott ragyog. S aztán visszatért, s aztán mikor felébredt, aztán magyarázta el, hogy úgy gondolta, hogy a másvilágon vót, csak visszajött, mert nem tudott bejutni." /Sükösd Róza, Szék/

"Lupuj Vilmos három napja el vót halva, s amikor felébredett, akkor azt mondta, hogy: 'Mé nem hagyátok el, hogy járkáljak tovább. Olyan szép csillagos fényességbe jártam, mé nem hagyátok, hogy én még tovább menjek?' " /Lovász Lajosné, Hadikfalva/

Az életem lezajlott előttem

"Vót énnekem egy aranyos jó testvérem. Ez is nagy bánatom, öt éve halt meg. Egy szép nagy derék ember. Egy gyönyörű hajón vót kormányos, Dömösön van eltemetve. Kikötöttek Mohácsná és odaállt a hajónak az orrára, és mikó ki akartak kötnyi, ugye akkó nagyot lódult a stékről a hajó, ő meg beleesett a Dunába. Hát észrevették.

- A Dobó beleesett a Dunába!

A hajó beszította maga alá a testvéretem. Azt mondja:

- Irma, beszítt. Tudok úszni, hiába kapálóztam, beszítt maga alá. Tapogattam a hajó fenekét. Má nem köllött, csak egy perc, én meghaltam vóna. Tudtam, hogy meghalok, de énnekem - azt mondja - pillanatok alatt az egész életem lepergett. Az egész életem.

Aztán mégiscsak valahogy kapickót, aztán csákyát gyugtak a hajó alá, má akkó eszméletlen vót.

- De - azt mondja - Irma, ennél rosszabb halál, mint a vízbefulladás, nincs.

Má csak egy perc köllött vóna, meghalt vóna. Azt mondja:

- Végiggondoltam az egész életemet, mind lezajlott előttem. Na most - azt mondja - meghalok.

És akkor ugye, csákyáva nyúltak alája, úgy kihúzták." /Róka Jánosné, Pilismarót/

"Egy tanyító néni mesélte nekünk, tanyított, negyedik osztályba jártam, hogy a megszállási idő alatt, ő szerb asszon vót, s hogy oda vótak, sorfalat álltak, hogy most fejbe fogják löni, de már egy csapat le vót löve. Nos akkor, hogy mi történt, azt mondja, eszméletét vesztette, vagy mi történt, hogy az alatt a pillanat alatt, hogy odaállították a falhoz, hogy az egész élete valóban lepergett előtte, hogy hogy tötötte el. Úgy jött, azt mondja, hogy mindent látott, azt amit ő leélt addig az ideig. No de akkor hirtelen jött valami parancsolat, hogy ezt most nem, úgyhogy életben maradt." /Jakab Imréné, Sándoregyháza/

"Mondta apósomnak az édesapja, mikor haldoklott, azt mondta, hogy a hetven év úgy lepörgött, mint egy perc. Az egészet moziba látta, egy perc alatt, ami eltelt, ez így igaz. Meglátta az egészt, mindenfélét és evvel ment a másvilágra." /Miklós Antal, Lészped/

"Mikor az ember /nem minden ember, csak aki érdemes erre/ mikor meghal, akkor mintha egy tükörbe belenézne, akkor mind látja, amit elkövetett bűnöket egész életibe, a kezdettől a haláláig." /Fazekas Zakariás, Józseffalva/

"Az az asszony meghalt, vagy inkább csak olyan rosszulléti állapotba láthatta, hogy lepergett az egész élete, és mindent látott, hogy mit csinált, mi történt az egész életébe végig látta, egy másodperc alatt." /Dárdai Pálné, Hadikfalva/

Szűk folyosón köllött elmenni

"Hatvannyolcban császármetszéssel szültem és ugye, mikor visszavíttek, nem voltam magamnál, és olyat éreztem, hogy valahova lezuhantam, és olyan szűk folyosón köllött elmenni. Aztán egy mezőre értem, csodálatos szép virágok voltak és nagyon-nagy fényesség vót, és mindenütt, nem az a virág, ami erre van, hanem nagy színes virágok és szép fák, amik piros virágot meg rózsaszín virágot virágoztak. Az amit láttam még attul is szebb vót, mintha a mennyországba lettem volna." /Balász Jánosné, Bag/

Megfogtam a kilincset, de visszarántottak

"Annyira, hogy a doktor úr lemondott és olyan szép úton mentem, szép kövecses, rózsás úton, az ajtó olyan szép vót, biztos, hogy a mennyország ajtaja vót. Beengedtek vóna, meg is fogtam, a kilincset, de onnan visszarántottak. Kaptam még egy inekciót. Azóta is mindig azt mondják, hogy én a hetedik gyereke vagyok anyámnak." /Imre Györgyné, Nagysáp/

Végtelen öröm és boldogság vár

"Lakodalomba mentünk, s az egész család benne vót a kocsiban. Négyes előzés vót, s éreztem a veszélyt. A nagyobbik lányomnak mondtam, hogy imádkozzunk, de akkor már borultunk is. S én akkor elvesztettem magamat, nem éreztem fájdalmat, s nagy fényességbe vótam, mint a napnak a fénye, olyan ágakban látszott, s kimondhatalan boldogság vót bennem. S akkor mintha mondtam vóna az Istennek, hogy:

- Istenem tégy velem, amit akarsz, de nekem élnem kell, nem magamért, hanem a beteg uramért s a három gyermekemért. Legyen a te akaratod szerint, csak maradjak a gyermekeim között.

S akkor, de már két hét eltelt, hogy nem vótam magamnál, akkor egyszerre éreztem, hogy nagyon fáj a fejem, és látom, hogy jönnek a látogatók, hogy visszajöttem ebbe a világba. S azután amikor olyan fájdalmaim vótak, akkor nem kellett az orvosságot adni, hanem imádkoztam, s akkor, mint hogyha egy olyan hideg fuvallat jött volna így a fejemnél, s mintha megsimogatott vóna.

S én kijelentem, hogy nem félek a haláltól, mert én már vótam halott. Mondtam is a gyermekeknek, hogy engem ne sirassanak, ha meghalok, hanem örvendjenek, mert ahova menyek, ott végtelen öröm és boldogság vár." /Tuli Józsefné, Székelykeresztúr/

Vissza kell menned

"Akkor egy szuhai ember vót még, aki így szintén felébredt. Azt meg nekem Demeter Pali bácsi beszélte, de nem ő vót, az ember nevét nem tudom. Vót három gyereke, egy lánya, meg két fia. Aztán mikor má nagyon beteg vót, hát elosztom a vagyonomat, mondta nekik. Aztán a lányát meg kitagadta. Ragályon lakott a lánya, a két fia meg itt Szuhán, csak őrájuk hagyta a birtokot. Hát amikor a sírásók ebédelnek a konyhába, ő meg bent feküdt az első házba, hát majd eccer mozorog. Ahogy ettek a sírásók, hát mozorog a terítő. Hát úgy megijedtek, hogy mind elszaladtak. Az meg kiabált:

- Ne menjetek - azt mondja -, visszaküldtek, visszajöttem. Nem bántalak én, gyertek vissza.

Hát aztán kijött. Felült rendesen, meg kijött. Aztán azt mondta, hogy:

- Engem visszaküldtek, mer én nem igazságosan osztottam el a vagyonomat. Hívjátok el a lányomat Ragályról - azt mondja -, aztán egyformán elosztom, aztán akkor visszamehetek.

Így is történt. Elhíták a lányát, elosztották igazságosan. Aztán még egy hétig élt az ember, aztán úgy halt meg. Ezt nekem Demeter Pali bácsi magának beszélte." /Ivocs Pálné, Kelemér/

"Az uram, mikor meghalt, igen rosszú vót, tudja, mos má meghal. Legyött az orvos, mer fiatal vót ám, negyvennyóc éves, aztán fölíbredt valahogyan. Akkor azt mondta: 'Te, láttam Szent Pétert, kúcs vót nála. Nagy-nagy kapu vót, rózsafüzér koszorú vót, így a kapura téve. Ott állt. Aztán azt mondta, hogy Te még nem ide való vagy, csak menj innen vissza.' Utána még tíz évig ílt." /Rákász Vincéné, Ásvány/

"Még élt Bözsi, nagyon beteg vót, meghalt. És akkor ment, látta a mennyország-ajtót, pokol-ajtót, tisztító-tűz-ajtót, mindent látott. Hát a többiek ott maradtak, ő meg csak állt, nézett. Azt mondja Szent Péter:

- Hát te mé gyüttél ide, még menj vissza, még terád a földön nagy szükség lesz.

Nagy operációja vót, daganatot vettek ki a fejibű, mint egy lúdtojás. Öt óra hosszat dolgoztak a fejive. Szent Péter visszaküldte:

- Menj vissza, mert terád még szükség lesz a földön.

Meg is gyógyult és ő lett az egyházi." /Varga Mihályné, Ghymes/

"Mind a három gyerekem megvót, amikor tüdőgyulladást kaptam, s negyvenkét fokos vót a lázam. S egyik éjjel nagyon rosszul lettem, és arra ébredtem fel, hogy az anyám sír mellett és hangosan mondja, hogy:

- Meglátjátok, az apjának ő vót a kedvence és elviszi magával, nem fogja itt hagyni.

Én csak arra emlékszem, hogy apám jött és azt mondta nekem, hogy:

- Kislányom, nem neked való ez az élet, ez neked nagyon nehéz. Nem fogod te ezt tovább bírni. Gyere velem, meglátod milyen nyugodt leszel, szenvedtél már eleget.

S fogta a kezem és vezetett. Egy réten mentünk keresztül, ahol szép zöld fű vót és eccercsak, mintha kőfal borostyánnal lett vóna befuttatva, egy kapuhoz értünk. Egy ilyen boltíves, sziklába vájt kapu, és én ott megálltam és úgy benéztem olyan kíváncsian, és ott olyan gyönyörű vót a fű, zöd vót az is, de fénylő vót. A virág is, minden fénylett, csillogó vót a sárga virág, a fehér virág, a piros virág, még élek, mindig fogok emlékezni azokra a színekre, olyan gyönyörűen ragyogtak. És akkor én ott megálltam és ránéztem apámra és azt mondtam neki:

- Apa, én mennék, de mi lesz a három gyerekemmel? Hogy hagyjam itt őket?

S elengedte a kezemet, s azt mondta:

- Neked vissza kell menend és fel kell nevelned a gyerekeket" /Gyenge Kálmánné, Tiszabökény/

Adatközlők

Albert Éva /Hódmezővásárhely, 1954/, Balázs Jánosné /Barslédec, 1905/, Balázs Jánosné /Bag, 1935/, Barcsáncs Jánosné /Buzsák, 1919/, Bendes Jánosné /Halászi, 1922/, Bezsán Erzsébet /Klézse, 1934/, Bot Jánosné /Lámnik, 1928/, Csáki Jánosné /Ura, 1931/, Csibi Ferencné /Hadikfalva, 1916/, Cs. Ferencné /Szék, 1932/, Dárdai Pálné /Hadikfalva, 1929/, Fazekas Pálné /Hadikfalva, 1931/, Fazekas Zakariás /Józseffalva, 1910/, Gáspár Antalné /Andrásfalva, 1900/, Gyenge Kálmánné /Tiszabökény, 1928/, Györfi Barnabás /Hertelendyfalva, 1923/, Györi Mihályné /Somogyudvarhely, 1917/, Illés Jánosné /Nagykamarás, 1914/, Imre Györgyné /Szár, 1906/, Ivocs Pálné /Kelemér, 1917/, Jakab Imréné /Sándoregyháza, 1935/, János Ambrusné /Hadikfalva, 1935/, Karsai Zsigmond /Lőrincréve, 1920/, Kardos Nové Imréné /Magyarcsanád, 1910/, Kovács Dénes /Kadicsfalva, 1921/, Kővári Jánosné /Szébeny, 1934/, Laczkó Mihályné /Lámnik, 1910/, Lovász Lajosné /Hadikfalva, 1915/, Miklós Antal /Lésped, 1924/, Nemoda Alajosné /Mátrafüred, 1913/, Panyik Béláné /Taksonyfalva, 1919/, Pipicz Andrásné /Deszk, 1911/, Rákász Vincéné /Ásvány, 1902/, Róka Jánosné /Pilismarót, 1911/, Sükösd Róza /Szék, 1946/, Szandi Tiborné /Salföld, 1930/, Török Istvánné /Tápé, 1915/, Tomecz Jánosné /Zalatárnok, 1920/, Varga Mihályné /Ghymes, 1906/, Zámbo Bertalanné /Nyírgyulaj, 1920/ és Zeke Zsigmondné /Tarpa, 1918/

A gyűjtés ideje: 1970 - 1990.

Irodalom

Benkő L. /szerk./ /1976/: A magyar nyelv történeti - etimológiai szótára, III. Akadémiai Kiadó, Budapest

- Bosnyák S. /1977, 1984/: A bukovinai magyarok hitvilága I, II. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest.
- Golding, W. /1968/: Ripacs Martin. Magvető, Budapest
- Jung, C. G. /1987/: Emlékek, álmok, gondolatok. Európa Kiadó, Budapest
- Juszt L., Zeley L. /szerk./ /1982/: A halál egészen más? Medicina, Budapest
- Kriza J. /1863/: Vadrózsák. Kolozsvár
- Kunt E. /1981/: A halál tükrében. Magvető, Budapest
- Kunt E. /1987/: Az utolsó átváltozás. Gondolat, Budapest
- Mann, T. /1963/: József és testvérei. Magyar Helikon, Budapest
- Moody, R. A. /1987/: Élet az élet után. Ecclesia, Budapest
- Moody, R. A. /1989/: A fényen túl. Szent István Társulat, Budapest
- Nagy L. /1973/: Kiskunhalom. In: Válogatott művei. Szépirodalmi Kiadó, Budapest
- Polcz A. /1989/: A halál iskolája. Magvető. Budapest
- Radiquet, R. /1970/: A test ördöge. Európa, Budapest
- Ring, K. /1990/: A halált átélni, az életet megnyerni. Szent István Társulat, Budapest
- Ritchie, G. /1991/: Visszatérés a holnapból. Ecclesia, Budapest
- Tolsztoj, L. /1984/: Iván Iljics halála. In: XX. századi elbeszélések II. Európa Kiadó, Budapest